

C. J. H A M B R O

DE FØRSTE MÅNEDER

NORSK UTGAVE

OSLO 1945

FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO.
(W. NYGAARD)

rende,
påny.
ne for
for en
på den
Banks

opp til
ar bare
medlem-
lverum,
atter.
sse. Det
jerning.
s toget.
Efter at
et ingen
m i den
til sine
ikke at
n klage.
n hadde
e hadde
je varsel
sig.
ten otte.
ck-out i
veikryss
edes det
ette vårt

33

III.

I Elverum.

De som trasket opp til folkehøiskolens bygninger i Elverum med håndkufferten i hånden, opp gjennom sneen i den lange opkjørsel, kommer neppe noensinde til å glemme dette siste møte av Stortinget for den tyske okkupasjon. Jeg har det mest levende inntrykk av frk. Martha Larsen (en eldre arbeiderpartirepresentant) som marsjerte iveri så rolig og så uforstyrrelig som om hun hadde stått i sin klasse i barneskolen. Et kompani rekrutter med en måneds trening, forsterket med ganske mange officerer som var på vei for å finde eller organisere sine regimenter, arbeidet hardt med å barrikadere veiene som fører til Elverum og etablere en forsvarslinje.

Det var ikke lett å finde soveplass til alle de representanter og statstjenestemenn som kom og få det ordnet slik at det kunde serveres en slags kveldsmat for dem. Men alle var hjelpsomme.

En telefonbeskjed hadde nådd frem med bud om at den tyske minister, dr. Bräuer, bad om å få forhandle med Regjeringen. Statsministeren foreslog at hvert av de tre opposisjonspartier skulde utpeke en representant som kunde bistå Regjeringen under de eventuelle forhandlinger. Mitt parti bragte mitt navn i forslag; men jeg følte mig overbevist om at i den nærmeste fremtid kunde jeg gjøre større nytte utenfor Norge enn i Norge; og regjeringen var enig i det. Jeg svarte altså nei, og enstemmig utpekte Stortinget Ivar Lykke (tidligere statsminister og utenriksminister, høire), J. L. Mowinckel (tidligere statsminister og utenriksminister, venstre) og Jon Sundby (tidligere finansminister, bondepartiet).

Det var fuldkommen klart for oss alle at det kunde ikke bli flere møter av Stortinget så lenge tyskerne var i Oslo og alle de viktigste byer i landet i fiendens hender. Derfor foreslog jeg¹ at Stortinget skulde bemyndige Regjeringen til å ta ethvert skritt og treffe enhver forføining som findes nødvendig under de bestående krigsforhold. Forslaget blev bifaldt enstemmig og uten debatt. Efter at dette var avgjort, spurte en av «de vilde» representanter presidenten efter hvilken paragraf i grunnloven Stortinget kunde delegere all sin myndighet til Regjeringen. En av tingets jurister svarte at en slik beslutning var selve kjernen i grunnloven hvis første paragraf lyder:

«Kongeriget Norge er et frit, selvstændigt, udeleligt og uafhængeligt Rige. Dets Regjeringsform er indskrænket og arvelig monarkisk.»

Flere bemerkninger blev ikke gjort. Fra presidentstolen blev det så uttalt at det formodentlig kunde bli nødvendig for Kongen og Regjeringen å forlate norsk territorium for å være i den stilling at de kunde fortsette å forsvare Norges uavhengighet overensstemmende med Stortingets beslutning. Dette blev godkjendt uten noen innvending. Det blev så enstemmig besluttet å utsette Stortingets forhandlinger inntil det kunde tre sammen i fuld frihet. Men før stortingsmøtet blev hevet, bad Regjeringen de tre opposisjonspartier om å utpeke et par representanter som Regjeringen kunde rådføre sig med hvis det skulde bli umulig å få et fuldtallig møte av gruppestyrer. Efter forslag fra presidenten blev det utpekt to medlemmer fra hver gruppe. Påny bad mitt parti mig om å motta hvervet; men jeg svarte nei fordi jeg følte

¹ Foreslog — ikke som representant, men som Stortingets tillidsmann. Formelen er: «Presidenten foreslår».

at jeg kunde tjene Norge bedre ved å være helt fri og til disposisjon for Konge og regjering, og fordi jeg også mente at det var klokere at presidenten representerte Stortinget som sådant og ikke et enkelt parti på Stortinget.

Før møtet blev hevet, sang representantene to vers av fedrelandssangen.

Jeg deltok så i en konferanse med alle regjeringsmedlemmer, og det blev bestemt at jeg skulde reise til Sverige med én gang. Med Oslo i tyskernes hender måtte norsk utenrikspolitikk i stor utstrekning dirigeres over Stockholm. Vi hadde et stille håb om å kunne kjøpe i Sverige både ammunisjon, våben og andre krigsfornødenheter. Vi hadde ennu noen tanker i vårt sind om en felles nordisk politikk og felles nordiske interesser. Vi ventet ikke og aktet ikke å be om hjelp, finansielt, materielt eller militært, men forestillet oss at svensk neutralitet mot Norge vilde bli av nogenlunde samme art som norsk neutralitet likeoverfor Finland i den siste krig. Vi bad ikke om mere.

Nygaardsvold var meget trett og var gått tilsens. Det var ingen stoler i hans lille værelse. Jeg satte mig på sengekanten hos ham for å ha en siste samtale før jeg drog; og igjen bad han om at Regjeringens byrder måtte bli løftet fra hans skuldre. Jeg forklarte ennu engang hvorfor jeg mente at det var umulig, trykket hans hånd og sa farvel.

Kongen hadde besluttet å sende Kronprinsessen med sine tre barn (på henholdsvis ti, otte og tre år) over grensen for å ta opphold hos hendes foreldre (prins Carl og prinsesse Ingeborg). Det var umulig å ligge på flukt og være i stadig fare dag og natt med tre små barn.

A. 12